

Pavillonerne

De to små bindingsværkshuse, som står så underligt midt i det hele, kaldes pavillonerne. De danner indgang til den smukke udsigt ned over terrasserne og Hald sø.

Halds pavilloner er bygget på et tidspunkt mellem 1790 og 1798. Det er i den samme periode, at stuehuset til det 4. Hald blev revet ned, og beboelsen flyttet op i hovedbygningen. Vi ved ikke særlig meget om stuehusets nedrivning og pavillonernes opbygning. Kun ved vi, at de to pavilloner er bygget lige præcis der, hvor det gamle stuehus engang lå.

Pavillonernes opståen kan følges på et par malerier af Hald Hovedgaard. De er malet af den daværende godsejerdatter Charlotte Amalie Schinkel. Som alle andre unge herregårdsfrøkener havde hun tilbragt sin barndom med oplæring inden for de områder en husfrue skulle mestre – heriblandt tegning og maling. På det første billede fra 1790 er pavillonerne endnu ikke blevet bygget. Til gengæld ses stuehuset – en enetages hvidkalket bygning. På to senere, udaterede tegninger er stuehuset væk. På dets plads står i stedet de to små pavilloner.

Der er god grund til at tro, at pavillonerne er bygget af materialer fra det gamle stuehus.

På Charlotte Amalies tegninger kan vi se, at pavillonerne havde et lidt anderledes udseende end i dag. De havde indgang fra sydsiden, og på nordsiden var der påbygget en rundagtig portal. Udgangen mod søen anes stadig i mureværket.

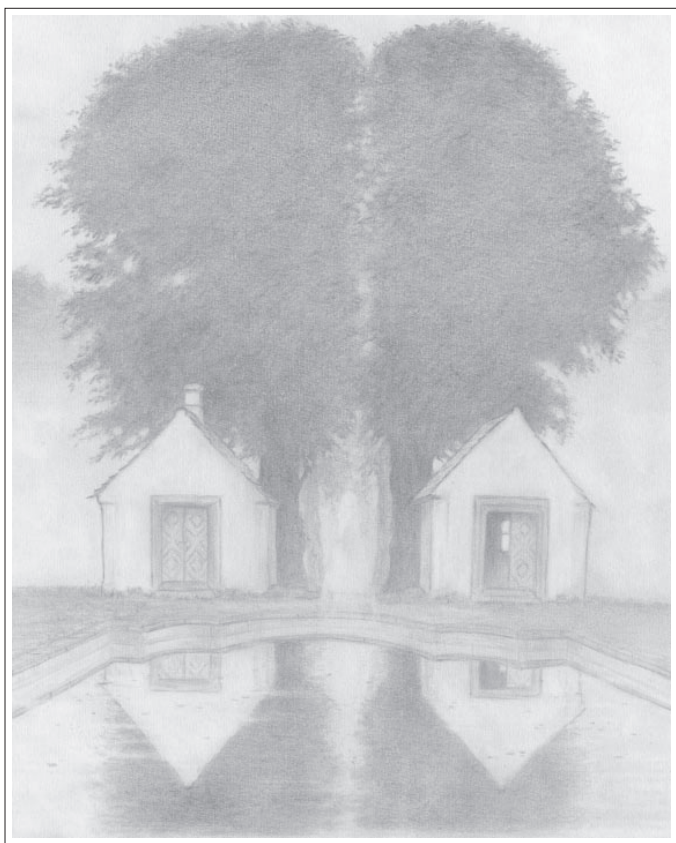
Gennem tiden har pavillonerne primært været brugt som

have- og gartnerhuse. De har både indeholdt efterårets æblehøst, næste års læggekartofler og overvintrende sommerplanter.

Hvad kældrene gemte

Der er kælder under begge huse med mulighed for udluftning gennem et par ganske små vinduer i jordhøjde. Omkring år 1800, da Guldborg boede på Hald, lå der vinkælder under den ene pavillon og saltkælder under den anden.

I vinkælderen var der ved Guldborgs død seks vinanker

(å 38 liter vin) og et oksehoved (å 228 liter vin!). Ved samme lejlighed blev al andet inventar talt op. Det viser, at Guldberg havde glas til enhver lejlighed. Han kunne både servere rødvin, madeira, malaga, champagne og dessertvin.

Saltkældereren fungerede, ligesom en viktualiekælder, som datidens køleskab. Her stod salttrug til opbevaring af kød og fisk, samt en del bøtter med mælk og smør.

I 1880'erne havde Christopher Krabbe ishus under den vestlige pavillon. Ishuset var datidens fryser. Her placerede karlene om vinteren store blokke af is fra Hald sø. Og så var der mulighed for at lave flødeis. Isformen blev sat i en trætønde, tæt pakket med småt hakket søis og fryseshalt. Det var et stort arbejde. Pigen måtte røre isen med et par timers mellemrum, indtil flødecremen var frossen.

Et ishus var en luksusforanstaltning, som primært hørte herregårdene til. På Hald ligger pavillonens kælder for højt til, at isen kunne holde særlig længe. I en dybere kælder, foret med store sten, kunne den holde til hen på efteråret.

Beboelse

Den østlige pavillon har været indrettet til beboelse. Der er skorsten og står stadig en lille jernovn. Her boede gartneren – i perioder måske med familie. Alle de gartnere, vi kender fra folketællingerne over Hald, var dog ugifte.

Gartnerens opgave var at holde haven. Han tog sig af parken og af frugt- og urtehaven. Den leverede friskt grønt til både herskab og folkehold og gav godsejeren en ekstra indtægt.

Gartneren havde stået i lære i ca. tre år, før han som færdiguddannet kunne søge arbejde. Hans funktion var på en gang meget praktisk og tangerende kunstnerisk. Udover at skulle kende sin botanik og vide, hvordan og hvornår de forskellige planter skulle dyrkes, skulle han også sørge for at herskabet og ikke mindst deres gæster havde noget smukt at se på både ude og inde. Gartneren plantede bedene til i smukke farvemønstre, som kunne beundres enten oppe fra

havestuen eller på spadsereturen gennem parken ned til søen. Han klippede buskene i den franske have i groteske, puddelagtige mønstre. Og han bragte blomster til stuerne og arrangerede dem i overdådige anretninger. Denne rolle som herregårdens udsmykker stillede gartneren i en position ligesom forvalteren, hvor han var på talefod med herskabet.

Som uddannet tyende havde gartneren bedre forhold end de fleste på Hald. Han havde egen bolig. Og selvom vi i dag synes, at pavillonerne er små, har det været finere forhold end karlene, som delte et værelse i stalden med hinanden. Egen bolig gav mulighed for at stifte familie.